

БАГАТОМАНІТНІСТЬ КУЛЬТУР ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Збірник наукових статей

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**БАГАТОМАНІТНІСТЬ КУЛЬТУР ЯК ПЕДАГОГІЧНА
ПРОБЛЕМА**

**DIVERSITY OF CULTURES AS A PEDAGOGICAL
PROBLEM**

*Це видання підготовлене за підтримки спільного європейського проекту TEMPUS
543873-TEMPUS-1-2013-1-DE- TEMPUS-JPCR "Aus- und Weiterbildung für Pädagogen und
Bildungsmanager im Bereich Diversity", що фінансується Європейською Комісією.*

Погляди, викладені у виданні, не обов'язково відображають погляди ЄС.

**Бердянськ
2015**

УДК 37:167.1:008
ББК 74В.я5
Б14

Рекомендовано до друку ухвалою вченої ради Інституту соціально-педагогічної та корекційної освіти Бердянського державного педагогічного університету (протокол № 2 від 22.09.2015 р.)

- Б14** **Багатоманітність культур як педагогічна проблема:** збірник наукових статей / Бердянський державний педагогічний університет ; укладач Гуренко О. І. – Бердянськ : Видавець: Ткачук О.В., 2015. – 336 с.

У збірнику надруковані статті, що містять результати наукових досліджень українських і зарубіжних учених і були обговорені на Міжнародній науково-практичній конференції "Багатоманітність культур як педагогічна проблема".

В сборнике опубликованы статьи, содержащие результаты научных исследований украинских и зарубежных ученых и обсуждались на Международной научно-практической конференции "Многообразие культур как педагогическая проблема".

The collection supports articles containing the results of research of Ukrainian and foreign scientists and discussed at the International scientific-practical conference "Diversity of cultures as a pedagogical problem".

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів.

УДК 37:167.1:008
ББК 74В.я5

© Інститут соціально-педагогічної та корекційної освіти, БДПУ, 2015
© Видавець Ткачук О.В., 2015

І
І
З
Г
Е
С
С
Г
С
Г
Е
Л
Т
Г
Д
З
Д
В
І
Г

З
к
Г
С
У
Г
Б
Е
У
С
М
П

Г
Г
Е
Г
Г
В
Б
Г
Б
Я

БАГАТОМАНІТНІСТЬ КУЛЬТУР ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Максимовська Н. О. Підготовка соціальних педагогів до професійної діяльності в сфері дозвілля	114	
Петровська К. В. Підготовка фахівців соціальної сфери до використання засобів танцювального мистецтва	118	С
Цибуліна І. В. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників на засадах національно-патріотичного виховання	121	Г
Белоліпцева О. В. Розвиток соціальної активності майбутніх соціальних педагогів у процесі взаємодії з громадою засобами студентського самоврядування	125	І
Ключан Ю. В. Готовність соціального педагога до профілактики третирування в шкільному підлітковому середовищі	129	У
Костіна В. В. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з дезадаптованими дітьми та молоддю в різних соціальних інституціях	133	М
Никоненко Н. В. Компетентнісний підхід до підготовки вчителів спеціальної школи	137	С
Отрох Н. В. Досвід роботи корекційних педагогів в поліетнічних групах на прикладі реабілітаційних центрів Китайської Народної Республіки	142	П
Шеремет А. М. Розвиток комунікативної компетентності як педагогічна умова формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи у соціальних центрах матері та дитини	145	Р
Беляєва К. Ю. Готовність майбутніх соціальних педагогів до супроводу обдарованих школярів у поліетнічному освітньому середовищі: результати формувального експерименту	149	М
Знобей О. В. Толерантність як професійно важлива якість майбутнього соціального педагога	152	П
Руденко С. В. Підготовка студентів до соціального захисту у полікультурному суспільстві	156	Б
Зварич О. П. Професійна підготовка соціальних працівників до роботи з вимушеними переселенцями в Сполучених Штатах Америки	159	Є

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ В НАВЧАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Казанцева Л. І. Актуальні завдання і проблеми навчання української мови дітей етнічних спільнот в полілінгвальному середовищі	165	Е
Олійник Л. М. Чинники опанування дошкільниками кількома мовами у полікультурному просторі	172	П
Яшина В. И., Шабаєва Г. Ф. Онтологія програм речевого розвитку дошкільників	179	М
Омеляненко А. В. Виховання культури мовленнєвого спілкування у дітей старшого дошкільного віку	185	Б
Басьрова П. Ф. Развитие речи детей на материале народных сказок	189	Є
Кот Н. А. Формування в старших дошкільників основ національного менталітету засобами народних рухливих ігор	193	Е
Чорна В. В., Струкова С. С. Проблема полікультурного виховання на уроках природознавства в початковій школі	197	С
Лещенко О. Г., Сова О. П. Формування емоційного інтелекту у молодших школярів	200	Г
Василенко О. М. Проблема соціальної відповідальності школярів у полікультурному середовищі	205	М
Головня В. О. Фактори формування жорстокої поведінки сучасних підлітків	209	І
Турська О. В., Біла С. С. Соціально-педагогічна профілактика суїцидальної поведінки серед підлітків у загальноосвітньому навчальному закладі	215	а
Черевань І. І. Специфіка організації профорієнтаційної роботи зі старшокласниками в загальноосвітніх школах України	218	І

2. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. – К. : Вища школа, 1994. – 398 с.
3. Буц Л. М. Подвижные игры под музыку / Л. М. Буц. – К. : Муз. Україна, 1987. – 96 с.
4. Верховинець В. М. Весняночка : Методичні пояснення до дитячих ігор з співом для дітей дошкільного віку і для молодших дітей трудової школи / В. М. Верховинець. – К. : Держвидав України, 1925. – 90 с.
5. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 18-25.
6. Українське дошкілля : пісні, ігри, танці, вірші й загадки для дітей дошкільного віку. – К. : Музична Україна, 1993. – 142 с.
7. Фурман А. В. Психокультура украинской ментальности / А. В. Фурман. – М. : Экономическая газета; 2002. – С. 31-32.

В. В. Чорна,

кандидат педагогічних наук, викладач

С. С. Струкова,

студентка

(Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького)

УДК 372.850.22:37.03

ПРОБЛЕМА ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті автори розглядають проблему полікультурного виховання молодших школярів та потенціал природознавства у початковій школі для розвитку культурного кругозору учнів. Було проаналізовано навчально-педагогічну літературу, що дало змогу більш широко розглянути матеріал предмету. Було зроблено висновок, що вивчення навколишнього світу у початковій школі стає основою для формування культурно обізнаної та толерантної особистості

Ключові слова: молодший учень, полікультурне виховання, національність, суспільство, особистість, оточуючий світ.

В статье авторы рассматривают проблему поликультурного воспитания младших школьников и потенциал природоведения в начальной школе для развития культурного кругозора учащихся. Была проанализирована учебно-педагогическая литература, что позволило более широко рассмотреть материал предмета. Был сделан вывод, что изучение окружающего мира в начальной школе становится основой для формирования культурно осведомленной и толерантной личности.

Ключевые слова: младший школьник, поликультурное воспитание, национальность, общество, личность, окружающий мир.

In the article the author considers the problem of multicultural education in primary school and the potential science in elementary school for the development of the cultural outlook of the pupils. There was analyzed pedagogical literature, which allowed a broader view of the material of the subject. It was concluded that the study of the world around us in elementary school becomes the basis for the formation of culturally aware and tolerant personality.

Key words: pupils of elementary school, multicultural education, nationality, society, the person, the world around us.

Населення нашої країни за складом – поліетнічне. Представники близько 130 національностей проживають на території України. В умовах подолання соціальної та політичної нестабільності, напруги в міжнаціональних і міжконфесійних відносинах особливу актуальність набуває проблема полікультурного виховання, пошук шляхів та механізмів формування особистості школяра у процесі навчання та виховання. Актуальність

розвитку цього напрямку в сучасній педагогічній науці та освітній практиці обумовлена самою суттю процесу демократизації та гуманізації соціального життя, прагненням створити суспільство, в якому культивується повага до особистості, захист достоїнств і прав кожної людини. Тому метою полікультурної освіти є становлення особистості толерантної та відкритої до взаємодії з іншими культурами.

У досягненні цієї мети велике значення приділяється початковій школі. Проблеми полікультурної освіти розглядали такі зарубіжні педагоги як Г. Бейкер, Дж. Гудлад, С. Ньюто та ін. Серед вітчизняних учених О. Яркова, І. Васютенкова, М. Бахтін. На думку спеціалістів у молодшому шкільному віці соціалізація дитини є дуже активним процесом. Тоді ж формується національна свідомість, дитина стає відкритою для взаємодії з оточуючим світом.

У початковій освіті є дуже багато навчальних дисциплін за допомогою яких можна здійснювати полікультурне виховання. Однією з найбільш ефективних можна вважати уроки природознавства. Вивчаючи цей предмет дитина знайомиться з суспільними та природними явищами, має змогу більш глобально усвідомити багатоманітність навколишнього світу. Загалом знайомство з природою стимулює всебічний розвиток особистості, так ще К. Ушинський писав: "Логіка природи є найдоступнішою для дітей логікою – наочна, незаперечна. Будь-який новий предмет дає можливість тренувати розум порівняннями, вводити нові поняття в область уже набутих, підводити вивчені види під один рід" [6, с. 114].

Знайомлячись з життям суспільства, вивчаючи сутнісні характеристики, школярі засвоюють знання про різноманіття культур у світі та в найближчому оточенні, усвідомлюють важливість культурного різноманіття на Землі, а також важливість взаємодії і взаємовпливу культур у прогресивному розвитку суспільства. У кожній національній культурі закладені цінності, сприйняття яких сприяє усвідомленню загальнолюдських та державних цінностей. Завдяки розширенню знань у дітей про інші культури закріплюються знання про свою. Для національної ідентифікації школярів стає у пригоді навчальний матеріал про державну символіку країни, рідного краю, розташування держави на політичній карті світу, видатних земляків. Відображення у змісті навчання самотності рідної культури у взаємозв'язку зі світовою викликає у школярів інтерес та повагу до інших народів, їх мов і традицій.

Окрім потужного загальнокультурного потенціалу природничо-наукові знання відкривають великі можливості у моделюванні полікультурного освітнього простору [2, с. 147-151]. Відкриваючи особливості природи своєї та інших країн учні дізнаються про цінність навколишнього середовища та необхідність збереження його. Повідомляючи дітям початкові відомості про неживу й живу природу, про працю людей, учитель показує взаємозв'язок об'єктів природи, який вплив на природу робить трудова діяльність людини [5, с. 39]. Наприклад, ми живемо в країні багатій природними ресурсами, корисними копалинами. Україна простягається на декілька природних зон. Населення нашої країни можна вважати забезпеченим всіма речами першої необхідності (як природно так і економічно). Хоча стан багатьох природних об'єктів (лісів, водойм) вже зараз не можна вважати задовільним. Неправильне користування надрами дається в знаки. Молодшому поколінню на прикладі інших країн, таких як Китай, Індія, Африка, де дефіцит прісної води вже є катастрофічною проблемою, забруднення побутовим сміттям та викидами підприємств отруює ґрунти, стануть зрозумілі причини та шляхи виходу з несприятливої екологічної ситуації.

Формування полікультурної особистості у процесі засвоєння наукової картини навколишнього соціоприродного світу здійсниться через активізацію пізнавально-інформаційного, комунікативного, соціально-психологічного механізмів і виявляється у наступних аспектах: світоглядному (формування у молодших школярів гуманітарних ідеалів і цінностей); мотиваційному (розвиток позитивної установки на освоєння навколишньої дійсності, саморозвиток і прагнення до загальнокультурної соціалізації); соціальної адаптації особистості (засвоєння соціально значимої інформації і технології діяльності в різних сферах соціокультурного буття, прояв громадянської самосвідомості, патріотизму, толерантності).

Змістовою основою полікультурного виховання молодших школярів є знання про взаємодію між різними соціумами та культурами та розуміння цієї взаємодії як запоруки успішного розвитку світу. При ознайомленні школярів зі структурою суспільства, державним устроєм країни та її регіонів важливий акцент на залежності їх успішного розвитку від внутрішніх і зовнішніх культурних та економічних зв'язків. Знання про особливості життєвого устрою інших народностей, релігійну свідомість та морально-етичні устої продукує розумне та толерантне ставлення до проявів національної самосвідомості представників інших культур. Прийоми зіставлення, порівняння, виділення загального та відмінного у культурі далеких та близьких народів, спосіб їх життя, прояви творчості розвивають в учнів переконання в культурній рівності, формують навички гуманного поведіння.

Щоб досягнути полікультурної направленості на заняттях природознавства вчитель має сформувавши ряд цільових установок, наприклад: виховання патріотизму, національної самосвідомості та поваги до інших народів світу, бережливого ставлення до навколишнього середовища; знайомство з загальнолюдськими цінностями та загальнокультурними нормами поведінки; ідентифікація місця особистості в суспільстві; сприйняття оточуючої дійсності через призму національної та світових культур; формування навичок безпечної життєдіяльності, також на основі залучення до національних традицій; створення цілісного поняття соціального та природного світу, через пізнання природи та суспільства, як рідного краю так і інших країн.

Дуже наочно можна познайомити дітей із спільностями та відмінностями різних культур можна на прикладі невеликої місцевості, на якій проживає декілька народностей. У випадку нашого міста це зробити можна дуже продуктивно та цікаво. Як відомо, Мелітополь є інтеркультурним містом. Населення загалом складає 158 тисяч мешканців та серед них зустрічаються представники близько 100 національностей [1]. Історія Мелітопольщини дуже багата та цікава як в природному плані так і соціальному. При викладанні природознавства у початковій школі необхідно використовувати факти та приклади з історії рідного краю. Дізнаючись про особливості життя сусідніх народностей діти розуміють схожості розвитку та неминучість культурної взаємодії такого різнопланового суспільства, яке проживає в одних природно-кліматичних умовах.

Під час вивчення навколишнього світу доцільно реалізовувати і принципи сенсорного виховання. Так, школярі сприймають не тільки глибокі духовні цінності, але й бачать відмінності представників різних культур. Спостереження та виокремлення частин з цілої картини допомагає краще зрозуміти мету, з якою та чи інша культура використовує специфічні атрибути у повсякденному житті та святкових обрядах. Можна використати багато цікавих дидактичних ігор та вікторин, що на уроках природознавства дають змогу закріплювати знання про різні народи світу та їх традиції. Наприклад, кожна культура має свої національні костюми, кольорове різнобарв'я яких привертає велику увагу дітей. Також можна використовувати для ігор прапори різних країн світу. Варіацій може бути безліч: відгадати країну, знайти спільність та відмінність, відповідності і таке інше. Візуальне сприйняття цих особливостей не навантажить дітей, а урізноманітнить кругозір та продуктивніше вплине на запам'ятовування матеріалу. Не погано буде прослуховувати музичні фрагменти пісень іноземних народів. Нескладні мотиви зацікавлять школярів.

Отже, важливою умовою досягнення цілей полікультурного виховання є культурно необмежене навчальне середовище. Молодший шкільний вік є основоположною ланкою в формуванні культурно обізнаної та толерантної особистості. Вивчаючи природознавство, молодші школярі збагачують свій досвід сприймання природи, суспільства та усвідомлюють себе частиною багатоманітного соціуму. Засвоєний навчальний матеріал є запорукою ефективності у становленні члена соціуму, який володіє якостями, що забезпечують його адекватну життєдіяльність у багатонаціональному і полікультурному середовищі, розуміння і повагу до інших культур і народів, здатність жити в мирі та злагоді з людьми різних національностей і віросповідань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьева Л. В. Интеркультурный Мелитополь / [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://melitopol.ua/static/social-naya-sfera/intercultural/>
2. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах : навч. посіб. / Т. М. Байбара. – К. : Веселка, 1998. – 333 с.
3. Друзь З. В. Пізнавальні завдання з ознайомлення з навколишнім світом у 1-2 класах / З. В. Друзь. – К. : Радянська школа, 1990. – 128 с.
4. Нарочна Л. К. Методика викладання природознавства: навч. посіб. / Л. К. Нарочна. – К. : Вища школа, 1990. – 301 с.
5. Погорелова Н. А. Формирование познавательных интересов младших школьников в процессе изучения природоведения во втором классе / Н. А. Погорелова. – Свердловск : СПИ, 1983. – 57 с.
6. Ушинский К. Д. Избранные сочинения / К. Д. Ушинский. – М. : Просвещение, 1968. – 560 с.

О. Г. Лещенко,

кандидат педагогічних наук, старший викладач

О. П. Сова,

студентка

(Запорізький національний університет)

УДК 159.928-057.874

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Автори статті розглядають поняття емоційного інтелекту, його структуру, функції. У статті було розкрито передумови формування емоційного інтелекту у молодших школярів. Було визначено результати емпіричного дослідження вихідного рівня емоційного інтелекту у молодших школярів. Авторами було охарактеризовано програму формування емоційного інтелекту у молодших школярів та описано результати її впровадження.

Ключові слова: емоційний інтелект, молодший шкільний вік, емоції, самооцінка.

Автори статьи рассматривают понятие эмоционального интеллекта, его структуру, функции. В статье рассмотрены предпосылки формирования эмоционального интеллекта у младших школьников. Определены результаты эмпирического исследования исходного уровня эмоционального интеллекта у младших школьников. Авторы охарактеризовали программу формирования эмоционального интеллекта у младших школьников и описали ее результаты.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, младший школьный возраст, эмоции, самооценка.

The authors consider the concept of emotional intelligence, its structure, and functions. This article was uncovered prerequisites of the forming of emotional intelligence in primary school children. It was determined the results of empirical research output level of emotional intelligence in primary school children. The authors described the forming of emotional intelligence program in primary school children and described the results of its implementation.

Key words: emotional intelligence, primary school age, emotions, self-esteem.

Проблеми емоційного інтелекту та емоційної стійкості в українському суспільстві є досить актуальними. Сучасні умови людського існування у соціумі характеризуються не тільки інтенсивним темпом життя, появою більш різноманітних можливостей для самореалізації особистості в усіх сферах її буття, але й посиленням психічних і фізичних навантажень. Крім того, складне і нестабільне політичне та соціально-економічне становище в Україні, як